

rész origójában pedig Bolañót találjuk. A *Száz év magány* megjelenésének ötvenedik évfordulójára írt nagyesszé talán az egyik legmeghatóbb és legszebb magyar nyelvű szöveg a kultikus regényről, a *Vad Nyomozók* fordításkritikai elemzése pedig nemcsak műnemében, de mélységében is példaértékű munka.

A kötet egyetlen hiányosságaként talán azt lehetne felróni, hogy nem tárgyal külön írásban több, a kérdéses időszak alatt megjelent latin-amerikai regényt. Kimarad például Sabina Berman, Guillermo Martínez, Rafael Pinedo és a *boom* egyetlen női hangjaként számontartott Isabel Allende. Kíváncsian olvastam volna továbbá Zelei akár fordításkritikai elemzését a latin-amerikai irodalom *Ulysseséről*, Guillermo Cabrera Infante több évtizedes késéssel tavalyelőtt megjelent regényéről, a *Trükkös Tigrisrióról*. De ne legyünk telhetetlenek. Egy már így is laktató tripla Big Macet nem lett volna célszerű túltömni, illetve az előszóban maga a szerző is jelzi előre, hogy számos könyv kiadását belülről, szerkesztőként vagy éppen kontrollszerkesztőként követte végig, így értelemszerűen ezeket a szövegeket nem akarta kritikai reflexió tárgyává tenni. Mindent egybevetve Zelei kötete nemcsak egy jól olvasható, saját missziós tudattal megírt, izgalmas mérlege a latin-amerikai irodalom magyarországi fogadtatásának, de egyúttal egy mérhetetlenül kiterjedt háttéranyagot és tudást mozgató vállalkozás, melynek feszítávja, kitekintései és párhuzamai bőven túlmutatnak a térségen, hiszen Zelei ugyanolyan otthonosan mozog a latin-amerikai, a magyar és a világirodalom eltérő univerzumaiban. Ismételten csak kijátszva a szerző jellegzetes kifejezéseit, a *[Post]boom* mindennek tükrében mindenkinek izgalmas randit ígér egy fenséges kuplerájban. *[Műút]*

URBÁN BÁLINT

Exodus négy lábon

WŁADYSŁAW STANISŁAW REYMONT: *LÁZADÁS*; FORD. D. MOLNÁR ISTVÁN

Nem kortárs szerző alig ismert művét kiadni kockázatos vállalkozás. Ezt tette nemrég a Rézbong Kiadó: megjelentette Władysław Stanisław Reymont utolsó publikált kisregényét, a *Lázadást* *[Bunt]* D. Molnár István fordításában. Reymont (1867–1925) neve ismerős a magyar olvasóknak is: az öt lengyel irodalmi Nobel-díj közül időrendben a második birtokosa. *Parasztok* című regényét nálunk is igen sokszor kiadták, és talán még az *Ígéret földje* is ismerős lehet a hazai közönség számára, annál is inkább, mert filmek is készültek ezekből az alkotásokból Jan Rybkowski, illetve Andrzej Wajda rendezésében.

A *Lázadás* a lengyel irodalmi kánonban nem foglal el különösebben jelentős szerepet, helyesebben mondva nem kapja meg az öt megillető helyet; talán most, a 21. század elején fedezik fel újra maguk a lengyelek is, hiszen sokan saját korukat látják visszaköszönni a regény lapjain. A mű 1922-ben jelent meg folytatásokban a *Tygodnik Ilustrowany* című újság hasábjain, majd 1924-ben, egy évvel a szerző halála előtt könyv alakban is kiadták, de az első, majd az 1927-es második kiadást csak a rendszerváltás után követte a harmadik.

A lengyel író alkotását sokan a bolsevik forradalomra adott válaszként értelmezték, értelmezik, s a könyvet elolvasva világossá válik az olvasó számára, miért telt el ennyi év az első és a harmadik kiadás között: a népi Lengyelország irodalmi kánonja természetesen indexre tette a könyvet. Ma már több interpretáció is rámutat arra, hogy a regény ennél sokkal több. Hogy kicsit mélyebbre ássunk, jobban megérthessük a művet, hadd idézzem Dariusz Gawin lengyel irodalomtörténész néhány gondolatát. „1922-ben az állatok lázadása az emberi tekintély ellen egyértelmű és nyilvánvaló példázatot jelentett a bolsevik forradalomról. Azonban Reymont vonakodása a forradalomtól mint a társadalom újjáépítésének radikális megvalósítási módjától nem az 1917-es tapasztalatok hatására alakult ki; az sokkal régebbi és mélyebb. A forradalom és a radikalizmus szlogenjei elválaszthatatlan elemei voltak annak a generációnak, amelyhez az *Ígéret földje* szerzője is tartozott.” [Dariusz Gawin: *Reymont i rewolucja* = <https://teologiapolityczna.pl/dariusz-gawin-reymont-i-rewolucja>] Ezen írók számára magától értetődő volt, hogy koruk társadalmi és politikai konfliktusaiban aktívan részt vegyenek. És bár számtalan nézetkülönbség volt ennek az írógenerációnak a tagjai között, „összekötötte őket az a mély meggyőződés, hogy az író munkássága hatással van a közügyekre. Ha nem is a közvetlen politikai elköteleződés vagy – ahogy akkoriban mondták – társadalmi »munka« jelentette ezt, hanem a valóság leírása, ábrázolása. Ennek a meggyőződésnek az általánosságára éppen Reymont alakja a legjobb példa. [...] Egy 1903-ban kelt levelében ugyanis ezt írja: »A lengyel lelket akarom keresni, annak lényegi, legmélyebb vonásait, fel akarom éleszteni és formába önteni. [...] Szeretném az összlengyel lelket újjáépíteni, a lengyelt, mert tudom, érzem és hiszem, hogy ez a lélek sajátságos és nagyszerű, s amely nem pusztult el idegen hatások és ellenséges lerakódás és a mi saját ellenséges magatartásunk üledéke alatt.«” [J. Krzyżanowski: *Władysław Stanisław Reymont. Twórca i dzieło*, Lwów 1937, s. 7. – idézi: D. Gawin, uo.]

A Reymont műveiben feltérképezett valóság azonban nem túl hízelgő; az európai civilizáció haldoklása, a kapitalizmus zabolátlansága csak növelte a társadalmi ellentéteket, és a feszültségekre adott válaszok sem voltak éppen megnyugtatóak. Az Oroszországban 1905-ben megindult forradalom, amely az 1917-es bolsevik puccsban érte el csúcspontját, Lengyelországot is igen érzékenyen érintette: ne feledjük, hogy ebben az időben lengyel állam nem létezett, a keleti lengyel területek a cári birodalom részei voltak. A lengyelek számára ez az időszak a függetlenség visszaszerzésének reményében és az ezer sebből vérző európai civilizációt elsöpörni kívánó új, szélsőséges ideológia térnyerésének kettősségében telt.

Az első világégésben Németország vereséget szenvedett az Osztrák–Magyar Monarchiával együtt, utóbbi szét is esett, illetve a háborúban szintén nagy veszteségeket szenvedett cári Oroszországot még a belső békétlenség is tépte, Lengyelországnak ugyanakkor sikerült leráznia a három megszálló által rárakott bilincseket, és 1918. november 11-én megszületett a független lengyel állam. A remények tehát valóra váltak, bár a keleti határok helyét csak 1920-ban sikerült kijelölni a szovjetekkel vívott komoly harcok során.

Azonban a háború utáni „Lengyelország a többi nyugati társadalommal ellentétben sajátos kapcsolatban maradt a keleten megjelenő totalitarizmussal. [...] A keleti események által kiváltott fenyegetettség érzését erősítették az Oroszországgal még

a felosztás ideje alatt létrejött szorosabb kötelékek. A nyelv és a reáliák ismerete, lengyelek százezreivel való kapcsolat, akik az eseményeknek szemtanúi voltak, s végül a tény, hogy a forradalom elérte először a történelmi Lengyel Köztársaságot, majd pedig a Vörös Hadsereg szuronyaira tűzve egyenesen Varsóig jutott – mindez egészen más, közvetlenebb és kiábrándultabb szemléletet eredményezett a bolsevik puccsról, mint Nyugaton.

Mindkét szál megtalálható Reymont életének és munkásságának utolsó időszakában. Egyrészt aktívan részt vett a függetlenség kiépítésében. 1919-ben és 1920-ban az újjászületett lengyel állam hatóságainak támogatásával Amerikába utazott, többek között nemzeti kölcsön felvételének ügyében. Másfelől viszont aggodalommal figyelte a keleti események alakulását, látva bennük mind a század eleji apokaliptikus előérzetek teljesülését, mind az esetleges teljes történelmi katasztrófa bekövetkeztét. Ezek a félelmek elsősorban a *Lázadásban* fejeződtek ki.” [Uo.]

Marek Kochanowski, aki írásaiban többek között Reymont egész életművével is foglalkozik, szintén hangsúlyozza, hogy mennyire meghatározó az író műveiben az európai civilizációval szemben megfogalmazott szkepszis, amit Reymont sokszor a fantasztikum eszközeit használva jelenít meg. Ez az eljárás más, korábbi alkotásaiban is felfedezhető, például a *Vízión* (*Wizja*), *Kiáltás* (*Krzyk*), *Szeánsz* (*Seans*) című alkotásokban, vagy akár a *Parasztokban*, illetve egy másik, magyarul szintén megjelent *A vámpír* (*Wampir*) című regényében. Kochanowski konkrét dátumhoz köti a fantasztikum megjelenését Reymont műveiben: szerzőnk ugyanis 1894-ben adja ki az első ilyen jellegű novelláját, mely az *Ópiumbarlangban* (*W palarni opium*) címet viseli. [Vö. *Dialektyka fantastyki i religii. O Buncie Władysława Stanisława Reymonta* = Marek Kochanowski: *Modernizm mniej znany. Studia i szkice o literaturze*, Białystok, 2016, 252–253.]

Szóban forgó regényünk sem konkrét eseményekre támaszkodik, még ha azok lehettek is az ihletői, nem azokat látta a fantasztikum eszközeivel, sokkal inkább a lázadás, a forradalom természetrajzát, fejlődési irányát olvashatjuk ki belőle kirobbanásától kezdve az ellenséggel való leszámoláson, a diktatúrán, a forradalom eszméinek mindenáron való megvalósításának szándékán át egészen addig a sajátos helyzetig, amikor is a kör bezárul: az állatok új gazdát találnak maguknak: egy gorillát, amit embernek néznek.

Rexet, a kutyát elverik a háztól, ezért bosszút forral az emberek ellen. Maga köré gyűjti a többi háziállatot, sőt a vadállatokat is, és ígéretet tesz nekik, hogy kivезeti őket az ember uralta világból, ami az állatok számára csak kint, szenvedést, éhínséget és kizsákmányolást hoz. Rex fáradhatatlan agitációjának köszönhetően az állatok útnak indulnak Kelet felé, amely az ott rendszeresen megforduló darvak szerint a szabadság földje, a föld, ahol nem parancsol ember, és minden állat egyenlő. A cél elérése azonban keserves, és igen súlyos áldozatokkal jár, amit a Reymonttól megszokott naturalisztikus, sokszor túlzásokba eső stílus igen hatásosan kidomborít.

Rex, a már nevével is tekintélyt parancsoló, oroszlantermetű és -erejű kutya lesz az állatok vezetője. Státuszát maga harcolja ki: megküzd a legerősebb állattal, a medvével, legyőzi őt, felfalja a szívét, s így már nemcsak az udvarház állatait – amelyeket szintén az ember iránti gyűlölet hajt –, hanem a vadállatokat is képes maga mellé állítani. Véres csatában az ellenük támadó embereket is sikeresen visszaverik. Rex kitartóan vezeti az állatokat a mesés Keletre, sosem kételkedve a szírénekként

éneklő darvakban, s bár a néha szkeptikus állatokat erőszakkal bírja jobb belátásra, mégsem az erőszak feltétlen híve, mint kísérői, a farkasok. A forradalom azonban természetének megfelelően bánik a benne résztvevőkkel. Végül Rex is saját művének áldozata lesz, ahogy az egy forradalmárhoz „méltó”.

Az állatok, akárcsak az ember, hierarchiában élnek: vannak a rab háziállatok (ők a tömeg, a „massza”, akik ezrével kelnek majd útra és ezrével pusztulnak el) és a szabad vadállatok; vannak okosak [kutyák, farkasok], kevésbé eszesek és buták [lovak, marhák, birkák, disznók], „uralkodók” és „alattvalók”, erősek és gyengék, céltudatosak és könnyen befolyásolhatók. Alapvetően az ösztönök mozgatják őket, bár antropomorf vonásaik sokszor tetten érhetőek, például a háziállatok a vándorlás vége felé *visszavágy*nak a múltba, amikor ugyan verte őket az ember, de mindig volt biztos élelem. Olyan kérdéseken *vitáznak*, hogy a szabadság a fontos, vagy a teli has. A farkasok vezére, Sánta egy Rexszel folytatott vitában akár egy filozófus [paródiája?] is lehetne. Viszonylag hosszan beszél egyén és tömeg viszonyáról, a hatalom jellegéről, birtoklásáról, a szabadság kérdéséről, a fejlődés, a változás lehetőségéről: „Lealjasodtál, kutya! Ha nincsenek saját titkolt céljaid, csak az ő boldogságuk és javuk, hát százszor butább vagy, ha azt hiszed, hogy szabad népet teremtesz belőlük. Vagy talán megízlett a hatalom? Nem érzem a birkák feletti hatalom ízét. [...]”

– Miért jöttél velünk? – hallotta Rex szemrehányását.

– Mert szeretlek, kutyatestvér. Aztán pedig, meg akartam változtatni a tájat, a társaságot, és kiszellőztetni a bundámat. De már meguntam ezt a társaságot. Gyógyíthatatlan bugrisság, amellett olyan ostoba, hogy még részvétet sem ébreszt. Friss hús, semmi több. Ebből kifolyólag minden intellektuális érdeklődés kudarcot vall – provokálta őt szándékosan.

– Hűséget fogadtál – emlékeztette szigorúan Rex –, szükségem van rád.

– A lusták hajszolásához, és a hatalom előtti alázatos félelem ébresztéséhez. Hűen szolgálunk.

– Lenne erről mit mondaniuk a birkáknak.

– Hát elképzelhető olyan helyzet, hogy birkák egyenek farkast? – még a hasa is rengett jókedvében. – Szeretek elmélkedni a természetben uralkodó célszerűségről. Hiszen a logika minden törvényének ellentmondana, ha például a bárányok az öregségtől döglénének meg!” [134–135.]

A következő példa az antropomorf jellegre, hogy a „fizikai”, jellemzően állati meggyőzés mellett Rex sokszor az állatok érzelmeire, kevés értelmére apellál. A darvak biztató üzenetét tolmácsolja az állatoknak, arra buzdítva őket, hogy folytassák útjukat Kelet felé, még a demagógiát is latba vetve: „Jegyezzétek meg, hogy a bajokat, amelyek minket érnek, az emberi aljasság okozta. Ők fullasztottak bele a ködbe, ők takarták el előlünk a napot, ők éheztenek és gyötörnek a hideggel. Boszszút állnak rajtunk. Meg akarnak törni és visszatérésre kényszeríteni. Rabul akarnak ejteni az éhezés és éjszaka kínjával, hogy ostorral verjenek, és igába fogjanak.” [132.]

A másik főhősnek tekinthető szereplő Néma, a torz külsejű fiú, aki inkább egy állathoz hasonlít. Őt is elűzik az emberek maguk közül, csatlakozik Rexhez, és bár nem helyesli, de mégis az állatokkal megy Keletre. De ahogyan az emberek, úgy az állatok sem fogadják be maguk közé, egyre nagyobb gyanakvással tekintenek rá, majd elűzik maguk közül. Néma sorsa ekkor végképp megpecsétlődik, de a megtett út számára

az emberré válás útja lesz: szerez magának rendes ruhát, fegyvert, sőt, egy zenélő játékbabára is szert tesz. Ez a baba az emberré válás utolsó, üdvösség felé vezető szakaszába vezeti át Némát, aki a hidegben haldokolva magát a Szűzanyát látja benne.

Néma figuráját ez a kettős, bizonytalan identitás irreálissá, meseszerűvé teszi. Olyan „kincsek” van eleve a birtokában, amelyet az állatok nyelvén tudó juhász is csak jutalomként kap, amiért megmenti a kígyókirály fiát: beszélni tud az állatokkal. Néma nem is beszél igazán, inkább „makog”, titokzatos módon kommunikál. Alakjáról az olvasók többségének *A dzsungel könyve* Mauglija juthat az eszébe. Sorsuk valóban nagyon hasonló. Végül mindketten az emberi létformát választják, ám míg Maugli története itt véget ér számunkra, emberek között töltött további életéről már nem tudunk semmit, addig Néma emberré válása éppen magányában és halálában teljesedik be: a játékbaba alakja segíti át a magasztosabb, humán létformába.

A Rex és Néma sorsa közötti hasonlóságot is fontos megemlíteni, nevezetesen, hogy sem az emberek, sem az állatok között nem találunk igazi otthonra. Rex az állatok élén is néha bizony az ember társaságára vágyik, visszaemlékszik a régi, boldog időkre, mikor még gazdája mellett volt. Némát pedig az emberek gyűlölik; egy senkinek sem kellő, nyomorék fattyú, aki az állatokhoz hasonlít, az állatok szemében pedig csak egy aljas kétlábú.

Az állatok között különleges szerepet töltenek be a madarak. A ragadozó madarak kifejezetten „takarító” szerepet töltenek be, ők pusztítják el a feleslegeseket, ők teremtenek a szó szoros értelmében tiszta helyzetet. A szárnyasok más, nem a nagyragadozók közé tartozó csoportjai összekötőként jelennek meg. Ők hozzák-viszik a híreket a többi állatnak Rex viselt dolgairól. A darvak éneke és repülése köti össze az elhagyott világot a vágyott világgal. Rex gazdájának házában pedig él egy láncon tartott papagáj, aminek énekéből Rex először hall olyan világról, ahol az állatok boldogan és szabadon élhetnek. Más vándormadarak, a gólyák akkor jelennek meg, amikor az állatok már közelednek céljuk felé. Ők viszont a régi világot juttatják a bolyongók eszébe. (A gólya a lengyeleknél is az otthont szimbolizálja, mint nálunk.)

Az állatok emberszerűsége mellett a fantasztikum másik megnyilvánulása a regény idejében és terében érhető tetten. Az állatok vándorlásának kezdete a reális, vége a szürreális világ. A regény első felében megjelenő reális világ a maga szépségével és borzalmaival egyszerre van előttünk, érezzük a szagokat, halljuk a természet hangjait, látjuk a színek kavalkádját, legyen az akár az erdő zöldje vagy a kiontott vér színe. Ezzel szemben az új világ félelmetes: hosszú ideig sötétség borul az állatokra, majd örök szürkeség, egyformaság; viharok pusztítják őket, és még a fű íze sem olyan, mint otthon. A régi világ otthonossága, szépsége a sok rossz ellenére is emelkedetté teszi a leírások hangvételét: „A nap már lemenőben volt. Minden aranyban és bíborszínben úszott.” [26.] Az új világ idegensége, hidegsége pedig még a napkeltét is ijesztővé teszi: „A nap hirtelen kibújt a hegyek mögül, óriási volt, vörös, mint a kiszúrt és vérző szem, az egész világ fénylett és hallgatott.” [146.]

Ahogy egyre egyhangúbb, ridegebb, ellenségesebb a táj a vándorlás során, úgy vonulnak ki az állatok a megszokott, ciklikus időből az időnélküliségbe, s válik menetelésük egy szürreális, apokaliptikus vízióvá: „Mentek csak mentek vég nélkül, nem tudták, vajon ebben a vándorlásban napok, hetek vagy évek telnek-e el! Úgy tűnt, örök idők óta kóborolnak, és mindig így fognak vánszorogni ebben a szürke,

mérhetetlenül nagy sírban, éhesen, halálosan kimerülve, vakon, még nem halottaként, de koncul a rettenetes, lassú halál elé dobva. Az irgalom napja pedig nem jött el, és nem villant fel egyetlen könyörületes fénysugár sem. A szenvedés napról napra jobban kínozza őket, és olyan reménytelenség vett erőt rajtuk, hogy elhalkult a siránkozás, elnémultak a panaszok, nem maradt erő a tiltakozásra, vánszorogtak, hasonlóan az álmos, közönyös látomások véget nem érő sorához, csak néha tört fel a láthatatlan égbolt felé a kétségbeesettek egy-egy magányos, megrendítő kiáltása.” [130.]

Krzysztof Koehler kortárs lengyel költő, irodalomtörténész és kritikus szavait idézi a *Lázadás* magyar kiadásának fűlszövege: „A *Lázadás* szerzője éleslátását tekintve Kipling, a Biblia és Orwell meglepő egyesítése. Az állatok lázadásáról, a hatalmi elitetről és a forradalom mechanizmusairól szól, a *Kivonulás* Könyve stilisztikai retorikájával feldíszítve. Példázat, amely metafizikai mélységével felülmúlja az orwelli *Állatfarmot*.” Koehler számos művet felsorol, amelyekkel rokonítható Reymont szövege. A vándorlás végső szakaszának természeti csapásai, az időtlenség kapcsán már említettem a Jelenések könyvében leírt apokalipszist. A rabságból való szabadulás, a szabadság földjére menetelés egy másik bibliai könyvvel, Mózes 2. könyvével rokonítja a regényt. Kochanowski egész sor párhuzamra hívja fel tanulmányában a figyelmet: a zsidók is rabságból szabadságba igyekeznek, ők is sokszor elbizonytalanodnak, lázadoznak Mózes ellen, vágynak vissza az egyiptomi húsos fazekakhoz, a viszonylagos biztonságba. Rex alakja Mózeséhez hasonló: mindketten el-elbizonytalanodnak abban, hogy megfelelnek-e vezetőnek, jól tudják-e irányítani a tömeget [vö. Kochanowski: 259–260.]. Egy lengyel művet is említenék, melyben visszaköszön a menetelés motívuma, mivel ez olvasható magyarul is: Jerzy Andrzejewski *A Paradicsom kapui* című, 1960-ban kiadott kisregénye. Ebben a középkorban játszódó műben Franciaországból Jeruzsálemba igyekeznek a szereplők egy lelki értelemben minőségibb életre vágyva, legalábbis a mű elején ez a motivációjuk.

Reymont regénye rokonítható a mesékkel, nemcsak antropomorf szereplői miatt, hanem a fabula szintjén is. Hasonlóan a gonosz ember elől menekülve, egy jobb élet reményében indulnak útnak az állatok a *Brémai muzikusok* című ismert Grimm-mesében. S azt se feledjük, hogy maga Reymont is végez architektonikus besorolást, mivel a mű címe alatt a *baszní*, azaz *mese* szó szerepel. A *baszní* olyan mese, amely prózában íródik, hosszabb cselekménye a fikció világában játszódik, történéseinek ideje általában nincs meghatározva, a folklórban, ősi kultúrák hagyományáiban, hiedelmeiben gyökerezik. [A magyar fordításban nem szerepel ez az alcím!]

Szükséges még utalni egy kevésbé ismert orosz műre: Nyikolaj Ivanovics Kosztomarov: *Скотской бунт* [*Állati lázadás* vagy *Jószágok lázadása*], amely 1879–80-ban íródott, de csak 1917-ben, jóval az író halála után jelent meg nyomtatásban. Reymont esetleg ismerhette. Címe is mutatja, hogy előképe a *Lázadás*nak. A transztextuális kapcsolatokat tovább említve nem maradhat el George Orwell *Állatfarmjának* említése sem, amely kb. 20 évvel a *Lázadás* után íródott. Lengyel irodalomtörténészek előszeretettel keresik arra a választ, hogy Orwell esetleg ismerte-e Reymont művét. Valószínűnek látszik, hogy az angol szerző nem olvasta a lengyel regényt, ugyanis az nem jelent meg olyan nyelven, amelyet Orwell ismert. Az *Állatfarm* konkrét lenyomata a bolszevizmusnak, még inkább a sztálinizmusnak. Kiválóan bemutatja annak technikáit, működését. A félrevezetést, a múlt meghamisítását, a külső és belső ellenséggel való

leszámolást, a személyi kultuszt, a rendszer jótéteményeit hirdető propagandát, egy sajátos „vallás” felépítését, illetve az 1984-ből is ismert „újbeszél” trükkjeit.

Marek Kochanowski a következőket fogalmazza meg a két mű kapcsán: „Ezt a két antirevolucionista és antiutópisztikus könyvet mindenekelőtt az állatok emberi tekintély elleni lázadásának gondolata köti össze, de leírásai, narrációja, szimbolikája és egyetemes jelentése mindkét műnek teljesen más. Orwell paszkvillusa a szovjet totalitarizmus ellen irányult.” [Kochanowaki: 251–252.]. S ahogy az *Állatfarm* ukrán kiadásának előszavából kiderült, az angol szerző számára igen fontos, hogy Nyugat-Európa megismerje a szovjet rendszer igazi arcát, valódi természetét. Kochanowski ugyanakkor rámutat, hogy az *Állatfarm* kísérlet a hatalommal kapcsolatos különféle torzulások láttatására, Reymont könyve viszont példabeszéd, egyetemes allegória, és egyben fantasy, amely bármilyen politikai kontextustól függetlenül értelmezhető (vö. uo.).

Most, a 21. század elején is nyugtalanság van a világban, ideológiák küzdenek, emberek mozdulnak. Érdeemes odafigyelnünk Reymontra... [*Rézbong*]

CZÖVEK ÁGNES

• • • • •

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. E-mail: alfoldfolyoirat@gmail.com — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 10800 Ft, félévi 5400 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.